

INSPIRERENDE VERHALEN
LITERAIRE PLEKKEN

INSPIRERENDE
VERHALEN

LITERAIRE PLEKKEN

SARAH BAXTER

ILLUSTRATIES DOOR
AMY GRIMES

TERRA

© 2019 Quarto Publishing plc.

© 2019 Nederlandse uitgave:
Uitgeverij TERRA
Terra maakt deel uit van TerraLannoo bv
info@terralannoo.nl
www.terra-publishing.com

Vertaling: Mariëlle Steinpatz/Vitataal
Eindredactie: Vitataal, Feerwerd
Opmaak: Studio Spade, Voorthuizen
Ontwerp omslag: hans delnoij grafisch ontwerp, Overpelt (B)

Eerste druk, 2019

ISBN 978 90 8989 786 2
NUR 370

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd
gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op
enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën,
opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

INHOUD

INLEIDING	6
PARIJS, <i>Les Misérables</i>	10
DUBLIN, <i>Ulysses</i>	16
FLORENCE, <i>Een kamer met uitzicht</i>	20
NAPELS, <i>De geniale vriendin</i>	26
BERLIJN, <i>Berlin Alexanderplatz</i>	30
NORDLAND, <i>Hoe het groeide</i>	36
SINT-PETERSBURG, <i>Misdaad en straf</i>	42
SIERRA DE GUADARRAMA, <i>Voor wie de klok luidt</i>	48
LA MANCHA, <i>Don Quichot</i>	54
DAVOS, <i>De toverberg</i>	60
BATH, <i>Northanger Abbey en Persuasion</i>	66
LONDEN, <i>Oliver Twist</i>	72
YORKSHIRE MOORS, <i>Woeste Hoogten</i>	78
CAÏRO, <i>Tussen twee paleizen</i>	82
SOWETO, <i>Burger's dochter</i>	88
KERALA, <i>De god van kleine dingen</i>	92
SAIGON (HO CHI MINHSTAD), <i>De stille Amerikaan</i>	98
KABUL, <i>De vliegeraar</i>	102
HANGING ROCK, <i>Picnic at Hanging Rock</i>	106
NEW YORK, <i>De vanger in het graan</i>	110
MONTEREY, <i>Een blik in Cannery Row</i>	116
MISSISSIPPI, <i>De lotgevallen van Huckleberry Finn</i>	124
MONROEVILLE, <i>Spaar de spotvogel</i>	128
CARTAGENA, <i>Liefde in tijden van cholera</i>	134
CHILI, <i>Het huis met de geesten</i>	140

INLEIDING

SLA DE bladzijde om. Wat – of welke omgeving – zie je? Misschien zie je straten of bosrijke velden, hoge bergen, woeste bossen, stinkende sloppenwijken of gouden tempels. Een veelvoud aan geschreven werelden. Paleizen van woorden, landschap-

pen van letters, steden van zinnen. Hele gemeenschappen of sterrenstelsels ontstaan uit zorgvuldig gekozen voegwoorden, speelse werkwoorden en krullen van inkt.

Schrijvers creëren plaatsen. Soms bedenken ze fantasiewerelden die logica en wetenschap te boven gaan. Maar soms geven ze echte werelden weer: plekken die op de kaart te vinden zijn. En soms zorgen ze dat die plekken echter lijken dan een foto. Ze weten locaties in inkt te vangen, inclusief hun geluiden, geuren en essentie; ze veranderen een leeg vel papier in een teleporteermachine voor onze fantasie.

Echt grote schrijvers creëren niet alleen locaties, maar ook tijdperken. Via sommige klassieke literaire werken kan de lezer de wereld ontdekken en door de tijd reizen: naar de vlakten van het middeleeuwse Spanje, het armoedige victoriaanse Londen of de gruwelijke apartheid in Zuid-Afrika. De allerbeste schrijvers brengen niet alleen de fysieke kant van zo'n plek tot leven, maar ook zijn verschillende lagen; zijn hoeken en gaten, zijn politiek en zijn positie in de wereld. Zo komen deze locaties tot leven voor mensen in andere landen, op verschillende continenten en in verschillende eeuwen. Niet iedereen kan reizen. En niemand kan (nog) door de tijd reizen. Maar door goede boeken te lezen kan iedereen, in elk land, naar een andere tijd en plaats 'reizen'.

In dit boek richten we ons op slechts 25 literaire locaties. We

hebben lang nagedacht over deze intrigerende locaties die voorkomen in de beste romans die ooit zijn geschreven. Met behulp van prachtige tekeningen leidt deze gids je naar die verschillende plekken die verspreid over de wereld liggen. Vele ervan ken je vast al, sommige misschien niet. Maar hopelijk kan elk hoofdstuk je tijdelijk naar een andere plek brengen, bijvoorbeeld naar het politiek en seismisch instabiele Chili (blz. 140), de smerige en verlopen kroegen van Dublin aan het begin van de twintigste eeuw (blz. 16) of de achtergebleven gebieden in Zuid-India waar achter elke palm dood en incest schuilgaan (blz. 92).

In veel gevallen vormen de locaties niet alleen een achtergrond voor de tragedies, romances en avonturen die zich er ontfouwen. Ze worden personages die achter de coulissen vandaan komen om de aandacht op zichzelf te vestigen; het zijn krachtige elementen die de plot, actie, emoties en uitkomsten beïnvloeden.

Neem bijvoorbeeld de heidevelden in het Noord-Yorkshire van *Woeste Hoogten* van Emily Brontë (blz. 78). Deze winderige heidegebieden waar de familie Brontë woonde, speelde en schreef, behoren eigenlijk tot de personages in het boek. Ze zijn net zo aanwezig, ontelbaar en somber als de antiheld Heathcliff zelf. Je kunt je deze vreemde negentiende-eeuwse gothic romance – zo heftig en gepassioneerd – op geen enkele andere plek voorstellen. De auteur en haar meesterwerk zijn niet te scheiden van deze plek.

Zo zou ook Holden Caulfields iconische zwerftocht vol puberale levensangst, beschreven door J.D. Salinger in *De vanger in het graan* (blz. 110), niet zoveel impact hebben gehad als het niet had plaatsgevonden in de drukke, grimmige en stijlvolle straten van Manhattan in de jaren veertig. Salinger weet de metropool met zijn pooiers, nep-perds en ongreepbare eenden uitstekend weer te geven op een moment waarin New York de duistere nasleep van de Tweede Wereldoorlog moest verwerken en tegelijk het rijkste land ter wereld was. De externe chaos en verwarring van de stad weerspiegelen de innerlijke crisis van de jonge hoofdpersoon.

In sommige gevallen zijn de woorden, de plek, de cultuur en de gebeurtenissen zo nauw met elkaar verweven en zo rijk verwoord dat je bij het lezen ongemerkt een geschiedenisles krijgt. In zijn Caïro-trilogie beschrijft Naguib Mahfouz (blz. 82) niet alleen de geografie van de sfeervolste buurt van de Egyptische hoofdstad, maar verweeft hij die met verschillende andere zaken, zoals eten, religie, architectuur en politiek, tot een waar tapijt van een verhaal. Je kunt je

laten betoveren door het verhaal van de familie al-Jawad, zoals vaak bij zulke kronieken, maar je leert bovendien meer over de islam en hoe Egypte zo geworden is als het nu is.

We hadden nog veel meer literaire locaties kunnen toevoegen; plekken die op zo'n briljante wijze worden beschreven dat je het stof of bloed bijna kunt ruiken. Zo hadden we een moordcruise langs de Nijl kunnen maken met Agatha Christie of Istanbul kunnen bekijken door de ogen van Nobelprijswinnaar Orhan Pamuk, of we hadden met Bram Stoker het sinistere spoor van Dracula kunnen volgen naar Roemenië. Helaas konden we op het beperkte aantal pagina's slechts 25 plekken opnemen. Maar misschien moedigt deze handvol prachtig beschreven werelden je aan om de oorspronkelijke boeken te lezen of om je literaire reizen te vervolgen door werken over andere plaatsen te lezen. Wie weet? Misschien voel je je zelfs geroepen om echt naar een paar van deze locaties te reizen en ze zelf op papier te vereeuwigen...

Wat? De Lichtstad, misère, revolutie, *égalité* en Verlichting

Welk boek? *Les Misérables* (De Ellendigen) van Victor Hugo (1862)

PARIJS

HOOR JE het volk zingen? De boze mannen die aandacht opeisen? Voordat de overbevolkte sloppenwijken werden vervangen door elegante boulevards, weerklonk hier de revolutie, waren de benauwde, van ziekte vergeven achterafstegen gebarricadeerd en verlangde men naar *liberté, égalité, fraternité*. Nu heerst er jovialiteit in de brede, lichte avenues, weerklinkt het getik van koffiekopjes tegen emailen tafelbladen en voel je de bries in de platanen. De straten stralen elegantie en liefde uit. Maar ooit stroomde er bloed...

Rond 1855, toen Victor Hugo *Les Misérables* schreef, was Parijs letterlijk de Lichtstad. De Franse hoofdstad werd verlicht door 15.000 nieuwe gaslampen. Daardoor werd de stad veiliger en trokken de straten de hele nacht door bezoek – die straatcultuur bestaat nu nog. Maar tientallen jaren eerder, in de tijd waarin *Les Misérables* zich afspeelt, maakte de stad een duistere periode door: Parijs stond dan wel aan de basis van de Verlichting, maar de verpauperde meerderheid ging gebukt onder ongelijkheid en wanhoop. Zoals Hugo ooit schreef: 'Wie nadenkt over de krochten van Parijs, wordt duizelig. Het kan niet fantastischer. Het kan niet tragischer. Het kan niet subliemer.'

Les Misérables heeft al die eigenschappen in zich. Dit boek over Jean Valjean is een van de langste romans aller tijden. Het verhaal begint als Jean in 1815 vrijkomt na bijna twintig jaar vast te hebben gezeten voor het stelen van een brood en eindigt met de nasleep van de Parijse opstand van 1832, als hij op zijn sterfbed verlossing vindt.

In die tijd was de stad nog het oude Parijs waar Hugo zo van hield; een labyrint van smalle, kronkelende straten, hofjes en hoekjes

waar personages in de schaduwen konden verdwijnen. De stad was echter ook overvol, ongezond en gedesillusioneerd: ondanks de revolutie van 1789 leek Frankrijk weer de aristocratische kant op te gaan. Vandaar de opstand. Op 5 juni 1832 wisten 3000 Republikeinse opstandelingen korte tijd het oostelijke deel en het centrum van Parijs over te nemen. Het bezette gebied liep van Châtelet naar het Île de la Cité en Faubourg Saint-Antoine; er verschenen barricades in de straten aan de Rue Saint-Denis. Maar op 9 juni wist de nationale garde de revolutie de kop in te drukken. Er vielen 800 doden en gewonden.

Hugo was getuige van de rellen. Hij zat te schrijven in de Tuilleries toen hij geweerschoten hoorde in de buurt van Les Halles, het traditionele marktgebied met zijn vele steegjes (nu een winkelcentrum). Hij volgde het geluid in noordelijke richting, maar moest schuilen in de Passage du Saumon (nu Passage Ben Aïad; gesloten voor het publiek) terwijl de kogels hem om de oren vlogen.

De stad is intussen onherkenbaar veranderd. Tussen 1853 en 1870 liet stadsplanner Baron Haussmann een groot deel van de middeleeuwse stad afbreken en werd de oude chaos vervangen door moderne orde: brede, rechte boulevards, open kruispunten, openbare parken, harmonieuze rijen herenhuizen met mansardedaken. De avenues werden breed genoeg voor rijtuigen en te breed voor effectieve barricades. Het resultaat was een homogener, hygiënischere en mooiere stad, maar hij was wel ontdaan van eeuwen aan historie.

Haussmann heeft het zeker moeilijker gemaakt om in de voetstapen te treden van Valjean, zijn beschermeling Cosette, haar geliefde Marius en de andere revolutionairen, vagebonden, gendarmes en hoeren. Maar er zijn nog resten te vinden van het oude Parijs, met name in de Marais (het moeras), waar je meer intacte middeleeuwse gebouwen vindt dan elders in de stad. Deze buurt aan de rechteroever van de Seine heeft de haussmannisatie overleefd. Het is nog altijd een doolhof van kleine keienstraatjes waar je makkelijk kunt verdwalen en je vindt er veel boekhandels, boetiekjes, bars en cafés. Hier ligt ook het Place des Vosges, een perfect plein omringd door zeventiende-eeuwse huizen, waarvan er een aan Hugo heeft toebehoord (het is nu een museum). In het hart van de Marais staat de barokke jezuïetenkerk Saint-Paul-Saint-Louis, waar Marius en Cosette trouwden. Hugo heeft er twee doopvonten gedoneerd toen zijn dochter er trouwde.

Verder naar het westen ligt het Quartier Latin met nog meer middeleeuwse straten. In 1257 werd hier de Sorbonne, de eerste universiteit van Frankrijk, gesticht en daarom vind je hier veel intellectuele studenten en eenvoudige bistro's. Hier zouden Marius en zijn mede-revolutionairen de toekomst hebben besproken bij een glas goedkope rode wijn.

Vlakbij ligt de Jardin du Luxembourg, het op een na grootste park van Parijs, waar de liefde opbloeit tussen het groen. Hier ontmoeten Marius en Cosette elkaar onder de kastanjes vol kwetterende mussen. Je wandelt hier over grindpaden langs eeuwenoude perenbomen en beelden van dichters en politici. Een van de beelden, *La Marchand de Masques* (1883), verbeeldt een jongen die maskers van beroemdheden verkoopt, waaronder dat van Hugo.

Je kunt het lot van de *misérables* echter het beste ervaren door af te dalen in het riool. Voor Hugo was dit 'een Parijs onder de stad', een vochtige, stinkende kopie met zijn eigen straten en stegen. Door af te dalen in deze afgrond weet Valjean de gewonde Marius te redden; verlossing in de hel. Haussmann heeft het riool verbeterd, maar een bezoek aan het Musée des Egouts de Paris (rioolmuseum,) waarbij je vlak boven het rioolwater loopt, roept toch beelden – en geuren – op van het Parijs van Valjean.

Jean Valjean sterft vredig en wordt begraven onder een naamloze steen in een vergeten hoek van een begraafplaats. Bij zijn dood in 1885 wilde Hugo in een armenkist begraven worden, maar eerst werd hij over de Champs-Élysées geparadeerd en opgebaard onder de Arc de Triomphe. Daarna werd hij te ruste gelegd in de crypte van het Panthéon, naast Dumas en Zola. Bij zijn dood was hij een held; op papier vocht hij schouder aan schouder met de gewone man.

Wat? De wereld als microkosmos met de doodgewone gebeurtenissen van één epische dag

Welk boek? *Ulysses* van James Joyce (1922)

DUBLIN

DE KROEG is warm en geurt naar bier. Drankglazen – leeg, met opgedroogd schuim – maken kleverige vlekken. Rodewijnlippen, hopadem, een kabbelend gebrabbel, een knalharde lach, hilariteit tussen de houten panelen, spiegels en rijen whiskyflessen.

Gesprekken over theologie en vreemdgaan, literatuur en dood, zeep en worst. Alles en niets, besproken of overpeinsd bij een snel broodje kaas. Een nietsige dag. Maar evengoed het leven; oneindig klein, maar essentieel...

Ulysses van James Joyce wordt beschouwd als het belangrijkste, beste, meest gekmakende en onleesbare boek in de Engelse taal. Het is een modernistische versie van de *Odyssee* van Homerus. Maar terwijl het Oudgriekse gedicht gaat over de avontuurlijke terugkeer van Odysseus uit de Trojaanse oorlog, schrijft Joyce een episch verhaal over een onopmerkelijke dag.

In *Ulysses* volgen we Leopold Bloom, een joodse advertentieverkoper voor *The Freeman's Journal*, op een wandeling door Dublin op 16 juni 1904. Hij gaat naar een begrafenis, duikt de kroeg in, bezoekt een museum (om de man met wie zijn vrouw vreemdgaat te ontlopen), masturbeert op Sandymount Strand en bezoekt de rosse buurt. Het is een chaotische *stream of consciousness* waarin Joyce met stilistische acrobatiek het leven wilde weergeven. Maar de straten van Dublin vormen de basis. Joyce, die schreef vanuit Parijs, had veel onderzoek gedaan naar de stad. Hoewel hij er zelden terugkeerde, bleef hij eraan verknocht. 'Als ik sterf,' zei hij, 'staat Dublin in mijn hart gegrift.'

Rond de eeuwwisseling begon de stad te veranderen. De rijken verhuisden naar de voorsteden en het centrum takelde af. Dublin

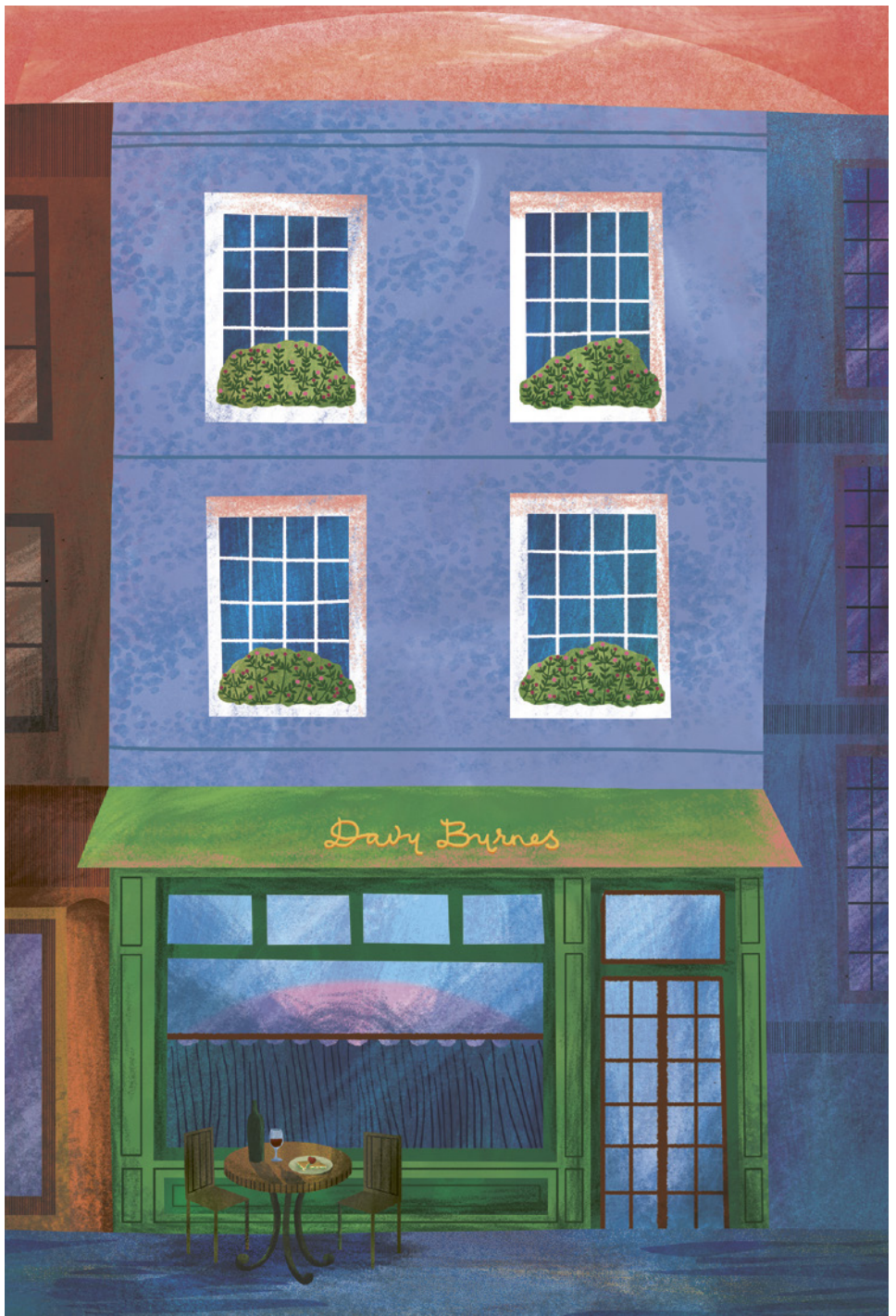
had de ergste sloppenwijken in Europa; bijna een op de vier kinderen overleed voordat ze een jaar oud waren. De Ierse cultuur en taal beleefden een Keltische Opleving en in de politiek stuurde de Ierse parlementspartij aan op *Home Rule* (zelfbestuur in plaats van onafhankelijkheid). Maar er broeiden radicalere bewegingen, en de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) en de Paasopstand (1916) waren in aantocht. Hoewel het boek in 1922 werd uitgegeven vinden de 'handelingen' in *Ulysses* plaats vóór al dit tumult. Joyce richt zich niet op grootschalige heroïek, maar op de kleine problemen van doorsneemensen. Dublin wordt een microkosmos van de wereld.

Omdat Joyce zo nauwkeurig was, kunnen we Bloom exact volgen. Begin bij Eccles Street nummer 7, Blooms huis, waar hij niertjes bakt en peinst over zijn overspelige vrouw. Het pand is in de jaren zestig afgebroken, maar er hangt een gedenkplaat en de oorspronkelijke voordeur is verwerkt in het James Joyce Centre aan North Great George's Street.

Om de hoek ligt O'Connell Street. Ooit was dit een modieus adres, maar rond 1905 raakte het in verval en bij de Paasopstand raakten veel huizen beschadigd. Je ziet er geen koetsen of ratelende trams meer; nu wandel je naast voortrazende auto's langs een mengmoes aan architectuurstijlen. Bloom was de bronzen Joyce op de hoek van North Earl Street niet tegengekomen, maar merkte wel het monument op voor de Ierse leider Daniel O'Connell – 'de in een mantel gestoken vorm van de bevrijder' – die over de rivier de Liffey uitkijkt.

Bloom koopt banbury cakes om de meeuwen te voeren terwijl hij over de brede O'Connell-brug loopt die het armoedigere Noord-Dublin scheidt van het rijkere zuiden. Zo kom je in het hart van Dublin met de Ierse Bank (ooit het Ierse parlamentsgebouw), het prestigieuze Trinity College (waar de katholieke Joyce niet is geweest) en de National Library (waar hij wel veel kwam). Dan volgt de smalle winkelstraat Grafton Street, met zijn vrolijk gekleurde luiders, waar bewoners en bezoekers nog altijd komen voor de 'craic'; de sociale essentie van Dublin.

Bloom komt hongerig aan in Duke Street. Zijn eerste keuze, The Burton – met 'geurige vleessappen, waterige groente' – bestaat niet meer. Maar bij Davy Byrne's pub, een traditionele kroeg uit 1889, serveren ze nog altijd een broodje gorgonzola met een glas bourgogne (de lunch van Bloom) als voorproefje van het soms onverteerbare meesterwerk van Joyce.

Wat? Prachtige renaissancestad waar onderdrukte passie wordt bevrijd

Welk boek? *Een kamer met uitzicht* van E.M. Forster (1908)

FLORENCE

GOOI DE ramen wijd open en laat de essentie van de stad naar binnen stromen. Hoor de kerkklokken en vleugelslagen, kruiwagens die kletteren op de keien, de kabbelende rivier. Het zonlicht valt op de rood betegelde vloer; laat het linnen stralen en

koestert de geraniums in de vensterbank. Leun naar buiten waar het uitzicht zich ontvouwt: een meesterwerk met gouden *palazzi* en terracotta daken, met her en der torens en een onmogelijke grote koepel. In de verte zie je groene heuvels. De romantiek is tastbaar. Dit is een 'betoverende stad', een stad waar je bijzondere dingen doet...

Florence is onweerstaanbaar. In de vijftiende eeuw, tijdens de Italiaanse renaissance, kende deze Toscaanse stad op artistiek vlak geen gelijke. Van 1865 tot 1871 was het zelfs de hoofdstad van een pas verenigd Italië. Toen plezierreizen mogelijk werden, trok de stad vele toeristen. Toeristen zoals Lucy Honeychurch, de hoofdpersoon uit *Een kamer met uitzicht*.

E.M. Forster schreef deze zonovergoten romantische komedie begin twintigste eeuw toen de Britse hogere middenklasse gebukt ging onder verstikkende regels. De roman biedt een tegengif voor de steriliteit en rigiditeit van het edwardiaanse Engeland: Florence. Deze stad heeft alles wat Engeland mist; geen structuur, maar spontaniteit, geen kleurloosheid, maar passie, geen subtiliteit maar leven. En die vind je er nog. De nazis hebben de oude bruggen vernield (behalve de beroemde Ponte Vecchio), bij de overstroming van 1966 zijn veel gebouwen verwoest en de vele toeristen zijn gekmakend. Maar deze stad, die in zijn geheel op de Unesco erfgoedlijst staat, blijft betoverend.

De naïeve Lucy en haar chaperonne verlaten het rustige Surrey om een reis door Italië te maken aan de hand van de *Baedeker*-gids.

